לחנייתן רב אחא בר יעקב אמר למסען וקמיפלגי בשבת דמרה דכתיב [1]כאשר צוך ה' אלהיך [א]ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד ומר סבר אתחומין נמי איפקוד ת"ש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם ובחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות לערב ס"ד אלא (א) מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה מדחמיסר בניסן חמשה בשבת ריש ירחא דאייר שבתא וריש ירחא דסיון חד בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה תא שמע דלא עברוה ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהם בחמשה עשר יצאו ולערב לקו בכורות לערב ס"ד אלא אימא מבערב לקו בכורות ואותו היום חמישי בשבת היה השלים ניסן ואירע אייר להיות בשבת חסר אייר ואירע סיון להיות באחד בשבת קשיא לרבנן הא מני ר' יוסי היא אמר רב פפא ת"ש [2]ויסעו מאלים ויבואו כל עדת בני ישראל וגו' בחמשה עשר יום לחדש השני ואותו היום שבת היה דכתיב [3]ובקר וראיתם את כבוד ה' וכתיב [4]ששת ימים תלקטוהו ומדחמיסר באייר שבתא ריש ירחא דסיון חד בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה א"ל רב (ב) חביבי מחוזנאה לרב אשי ת"ש [5]ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן תנא אותו יום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים ראשון לכהונה ראשון לעבודה ראשון לירידת האש ראשון לאכילת קדשים ראשון לשכון (ג) שכינה ראשון לברך את ישראל ראשון לאיסור הבמות ראשון לחדשים ומדריש ירחא דניסן דהאי שתא חד בשבת דאשתקד [בד'] בשבת דתניא אחרים אומרים [ג]אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה (ד) אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת ה' הוה ליה ריש ירחא דאייר מעלי שבתא וריש ירחא דסיון שבתא קשיא בין לרבי יוסי בין לרבנן לר' יוסי שבעה חסרין עבוד

לרבנן

כאשר צוך במרה. ואם תאמר מנא ליה דבמרה איפקוד אשבת דילמא כאשר צוך בפרשת מן דאשכחן דיני שבת כתובין שם את אשר תאפו אפו וגו' וי"ל משום דכיבוד אב ואם נמי כתיב כאשר צוך ומסתמא כי היכי דהאי כאשר צוך במרה הכי נמי האי וכן מוכח בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נו:) דאיתמר מילתיה דר' יהודה אתרווייהו וא"ת וכיון דבמרה איפקוד אשבת היכי אמרינן בפ' כל כתבי (לקמן קיח:) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וכתיב בתריה ויבא עמלק אמאי קרי להאי שבת ראשונה כיון דבמרה נצטוו והא לא היתה שבת ראשונה דמעיקרא כתיב ויסעו מאילם ויבאו וגו' ואמרינן בסמוך דאותו היום שבת היה ועוד מקשים דמשמע מתוך הפסוקים ששתי שבתות היו קודם ראשונה כשנסעו מאילם ואחר אותו שבת ירד להם המן וכתיב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה וגו' ויניחו אותו עד הבקר וגו' [ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו וגו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו'] משמע שנשבת שלישית שאחר מרה היא: **ואמר** רב יהודה כאשר צוך במרה. האי קרא במשנה תורה כתיב וליכא למימר (ח) כאשר צוך במתן תורה שהרי משה לא היה מספר אלא על הסדר ובכולהו לא כתיב כאשר צוך: **אתחומין** לא איפקוד. אין נ"ל דאתיא כר' עקיבא דאמר (ט)תחומין דאורייתא דהא משמע לכ"ע דבסיני לכל הפחות איפקוד אתחומין דלאו דוקא נקט תחומין אלא כלומר הוצאה שהיו מוליכין עמהן כל אשר להן ומר סבר אהוצאה לא איפקוד ומר סבר איפקוד ואע"ג דבפרשת מן כתיב אל יצא איש ממקומו ודרשינן מיניה הוצאה בספ"ק דעירובין (דף יז:) איכא למימר שאחר מתן תורה נאמר אחר שנעשה המשכן [כמו] שאמר הקב"ה להניח צנצנת לפני העדות ומשום דשייכי למילי דמן כתבינהו התם ולמאן דאמר איפקוד אע"פ שבמרה נאמר כתביה התם כדפרישית: **ואותו** יום חמישי בשבת היה כו'. ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן שאז היה בעשור לחדש ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש (שמות רבה פ' כא) כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקבלו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך אמרו להן זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואצל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה הה"ד למכה מצרים בבכוריהם: **וכתיב** ששת ימים תלקטוהו. תימה היכי מייתי ראיה מהאי קרא דבשבת היה והלא זה הפסוק נכתב אחר שירד ככר מן שבוע כשהגידו נשיאי העדה למשה שלקטו לחם משנה דכתיב ויאמר משה אכלוהו היום וגו' ששת ימים תלקטוהו והמן ככר ירד מיום ראשון שעבר ואור"י דאע"ג דלא נאמר עד אח"כ מ"מ מוכח שפיר דמשה שכח לומר להם והיה אומר היה לי לומר לכם מה שאמר הקב"ה כשנתן את המן שתלקטוהו ששת ימים וא"כ אחד בשבת היה: **עשר** עטרות נטל אותו היום. הא דלא חשיב ראשון להקמת המשכן משום דאמרינן במדרש (ויקרא רבה פ' שמיני) שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו אי נמי משום דעליה דהקמת המשכן קאי דה"ק אותו היום של הקמת המשכן נטל עשר עטרות אחרות: **ראשון** לאכילת קדשים. ובת"כ במקום אכילת קדשים קתני שחיטתן בצפון: (י)**לרבנן** ח' חסירין עבוד. אומר ר' יצחק דלא הוי נ"ל ח' חסירין עבוד אלא ז' חסירין ואייר דההיא שתא עבורי עברוה כדאמר לעיל אלא משום דלר"י איצטריך למימר דשבעה חסירין עבוד דהא תניא לעיל דאותו יום ה' בשבת היה נקט נמי לרבנן שמנה:

כפה

לחנייתן. שהרי בר"ח חנו והכי קאמר ששי לחנייתן הוא הששי בחדש הוא ששי בשבת: **למסען.** אף למסען שביום שבאו למדבר סיני נסעו מרפידים: **וקא מיפלגי.** רב אחא ורבנן במצות שבת שנאמר להם במרה אם נצטוו על התחומין בו ביום או לא דכתיב בדברות האחרונות שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ש"מ קודם הדברות נצטוו בה: **ואר"י במרה.** דכתיב שם שם לו חק ומשפט (שמות טו): **אתחומין לא איפקוד.** הלכך כשנסעו מרפידים נסעו בשבת שלא הוזהרו (ה) לילך יותר מאלפים אמה: **לערב.** לערב משמע לערב הבא: **ריש ירחא דאייר שבתא.** שהרי ניסן מלא הוא לעולם (ו) [ג]וריש ירחא דסיון בחד בשבתא: **השלים ניסן.** נתמלא בשלשים יום לשון שלם [ד]מיסר אייר שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא: **ואותו היום שבת היה שנא' ובקר וראיתם וגו'.** שנתרעמו בו ביום על המן כדכתיב וילונו על משה וגו' להמית את כל הקהל הזה ברעב[ה] והבטיחם להוריד להם מן למחר וע"כ בחד בשבת ירד להם מן תחלה שנאמר ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי לירידתו שבת לא יהיה בו: **ריש ירחא דסיון חד בשבת.** כשתשלים לאייר על ט"ו ויום ט"ו ר"ח סיון: **עשר עטרות.** ראשון לעשרה דברים: **ראשון לבריאת עולם.** שאחד בשבת היה: **ראשון לנשיאים.** להקרבת נשיאים לחנוכת הבית: **ראשון לכהונה.** אותו היום שמיני למלואים ועבודה באהרן ובניו ועד עכשיו היה בבכורות: **ראשון לעבודה.** לסדר עבודת ציבור תמידין ושאר קרבנות של תרומת הלשכה: **לירידת אש.** ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וגו' (ויקרא ט): **לאכילת קדשים.** במחילה ועד עכשיו היו נאכלים בכל מקום: **לשכון בישראל.** שכינה שרתה שם כדכתיב ושכנתי בתוכם[ו] מכלל דעד השתא לא (ז) שרתה: **לברך.** ברכת כהנים כדכתיב[ז] וישא אהרן את ידיו וגו': **לאיסור הבמות.** מעכשיו נאסרו שהוא ראוי לפתח אהל מועד כדכתיב[ח] ואל פתח אהל מועד לא הביאו: **דהאי שתא.** שנה השנית ליציאתם הוקם המשכן: **ד' ימים.** כשאתה קובע כל החדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר הוו ארבעה ימים בין תחלת שנה לתחלת שנה אחרת שמנין חדשי לבנה כסדרן שנ"ד ימים כולן שבועין חוץ מארבעה ימים: **ואם היתה שנה מעוברת ה'.** דקסבר שני האדרים עבדינן חסרים ופסח דחוי יום אחד לקמן: **ז' חסרים עבוד.** ולא היו אלא ג' בין פסח לפסח הלכך דאיסתקד בה' בשבא ולית ליה דאחרים דאמרי אין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך אלא לעולם אחד מלא ואחד חסר:

לרבנן

תורה אור השלם

1 שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים ה יא

2 וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: שמות טז א

3 וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יְיָ בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל יְיָ וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: שמות טז ז

4 שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ: שמות טז כו

5 וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: שמות מ יז

◆

מוסף רש"י

כאשר צוך ה' אלהיך. כתיב בדברות אחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם, והיכן צוך, הא ליכא למימר דמשה הוה אמר להו בערבות מואב כאשר צוך בסיני, דמשה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומוסיפים על מצותיה, אלא כמו שקבלה הוא, והיה חוזר ומגיד להם וכל מה שכתוב בדברות אחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני (סנהדרין נו:). **אלא ארבעה ימים בלבד.** אם נקבע עכשיו באחד בשבת יהא לשנה הבאה בחמישי בשבת (ר"ה ו: וסוכה נד: וערכין ט:). קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואין מעברין ואין מחסרין שום חודש לצורך והויא לה שנה שנ"ד ימים, נמצאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מד' ימים, והן הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה (ר"ה ו: ובעירובין שם ב: וסוכה שם וערכין שם). **ואם היתה שנה מעוברת חמשה.** קסבר חודש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על ד' שביעות (ר"ה ו: ועיי"ש ב: וסוכה שם).

מסורת הש"ס

א) סנהדרין נו:, ב) ערכין ט: סוכה נד: ר"ה ו: ב. [תוספתא ערכין פ"א], ג) יש שמנו דקדק וריש ירחא הוא דבור חדש וכל"ל וריש ירחא דסיון חד בשבתא שהרי אייר חסר [תויו"ט], ד) יש שמנו סוחו דיבור חדש וגרסי' מיסר אייר עשהו חסר כסדרן, רש"ל, ה) [שמות טז], ו) [שמות כה], ז) [ויקרא ט], ח) [שם יז], ט) [סוטה מ:], י) דבור זה שייך לקמן דף פ"ח,

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא אימא מבערב: (ב) שם א"ל רב אשי מחוזנאה: (ג) שם ראשון לשכון בישראל ראשון לברכת כהנים ראשון לאיסור הבמו': (ד) שם ואין בין ר"ה לר"ה ואין בין פסח לפסח אלא ד' ימים: (ה) רש"י ד"ה אתחומין וכו' שלא הוזהרו שלא לילך: (ו) ד"ה ריש ירחא וכו' לעולם הס"ד ואח"כ מ"ה וריש ירחא דסיון כחד בשבת שהרי אייר חסר כסדרן ומתרמי סיון בחד בשבתא הס"ד. ואח"כ מ"ה השלים וכו' ואח"כ ד"ה מיסר אייר עשהו חסר כסדרן הס"ד והשאר נמחק: (ז) ד"ה לשכון וכו' לא שכן הס"ד: (ח) תוס' ד"ה ואמר ר' יהודה וכו' וליכא למימר. נ"ב וכרש"י מס' סנהדרין דף נו מפני מילוק אחר ע"ו ע"ש:

◆

רבינו חננאל

לחנייתן. דאלמא בשבת במסען היו, ולא היו מצווין על התחומין באותה שעה. רב אחא בר יעקב אמר אף ביום חנייתן היה מסען, והוא חד בשבא, ומצווין היו על התחומין, ת"ש ניסן שיצאו בו ישראל ממצרים ביום חמישי הוה, דמשכחת [לה] אייר בו' וסיון בחד בשבת. אמרי לך רבנן אייר דההיא שתא עבורי עברוה וסיון בתרין בשבת. ת"ש דלא עברוה, דתניא יום ט"ו בניסן יום חמישי, השלים ניסן אירע אייר להיות בשבת, חיסר אייר אירע סיון להיות באחד בשבת, הא מני ר' יוסי היא. אמר רב פפא ת"ש בחמשה עשר יום לחודש השני, אותו היום (ערב) שבת היה, ומדט"ו באייר בשבתא ריש ירחא דסיון בחד בשבא. ופרקי' דעיבורי עברוה לאייר וראש ירח סיון תרין בשבתא. אמר ליה רב חביבי מחוזנאה לרב אשי ת"ש ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד לחודש הוקם המשכן, ותניא אותו היום נטל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית, אלמא חד בשבא היה. ומדראש חדש ניסן שנה שנית חד בשבת, ראש חודש ניסן דראשונה ארבע בשבת, דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה. וכיון דראש חדש ניסן ארבעה ראש חודש סיון שבת, וקשיא בין לרבנן דאמרי תרין בשבא, ובין לר' יוסי דאמר חד בשבא.